

”FORWARD, MEN!”

Gender and military practice in a peacekeeping unit

ALMA PERSSON

Keywords

Gender relations, ordering practices, Swedish Armed Forces, Resolution 1325, military practice

Summary

Resolution 1325, ratified by the United Nations in 2000, calls for increased gender awareness as well as an increase in the number of women officers in international peacekeeping operations. This article explores gender relations and military practice in a Swedish military unit bound for such an operation. The article is based on an ethnographic study and draws on feminist theories of organization. The purpose is to discuss ordering practices in a military unit, and the gender patterns they create. I show that Resolution 1325 reshapes gender distinctions in the military. Three sets of ordering practices are analyzed. I show that the practice of taken for granted masculinity tends to make women invisible and reinforce a masculine soldier norm. Furthermore, the practice of stereotyping reinforces perceived gender differences. The practice of the gendered resource constructs women officers as complementary to their male peers, and is related to the specific tasks women are assigned as a result of Resolution 1325. In conclusion, I state that the resolution is a source of new gender distinctions in the military practice. First, a women's niche is emerging and thus a new gender division of labor is constructed as a result of the resolution. Second, the members of the studied unit tend to create a distinction between men, that is, between the Swedish soldiers in the unit and the local men “down there”. Third, I show that the issue of gender equality in the unit is dislocated as a result of Resolution 1325. The issue of “international gender equality” tends to marginalize questions concerning gender relations in the Armed Forces. When 1325 is interpreted at the unit, it boils down to a handful of positions where women are required – for the sake of the operation.

FN:s Resolution 1325 behandlar kvinnors deltagande i fredsbevarande arbete och framhåller vikten av ett genusperspektiv. I sin studie grundad i ett fältarbete bland soldater vid ett insatsförband visar Alma Persson hur resolutionen i praktiken fått en rad oförutsedda konsekvenser.

”FRAMÅT GUBBAR!”

Genus och militär praktik i ett internationellt insatsförband

ALMA PERSSON

I skymningen står de, 250 personer med likadana uniformer och baskrar, uppställda på snörräta led. På håll är det svårt att urskilja ansikten i den gröna massan. Det är dags för den högtidliga avslutningsceremoni som markerar slutet på deras missionsutbildning.

När alla ställt sig på plats, justerat fram och tillbaka på plutonschefernas diskreta signaler tills raderna är perfekta, tar kompanichefen till orda. ”God afton, krigare!” Med en röst dånar svaret: ”God afton, major!”

Om bara några dagar är de på väg till insatsområdet för att ansluta sig till de internationella fredsbevarande styrkorna.

Att delta i fredsbevarande insatser runt om i världen har kommit att bli en alltmer central uppgift för den svenska Försvarsmakten.¹ Varje år väljer omkring 700 svenskar att byta sin vardag mot ett halvårs arbete som soldater i insatsområden som Kosovo eller Afghanistan.² Sedan år 2000 lyder dessa soldater under den av FN:s säkerhetsråd ratificerade *Resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet*. Resolutionen behandlar dels frågor om flickor och kvinnor som offer för krig, dels kvinnors deltagande i fredsbevarande och konfliktlösande arbete. Den slår fast att det är ”högst angeläget att integrera ett genusperspektiv i fredsbevarande insatser”.³ För att åstadkomma detta understryks behovet av en ökad andel kvinnor i internationella styrkor, särskilt på ledande positioner. FN:s säkerhetsråds

långsiktiga mål med resolution 1325 är att uppnå en jämn könsfördelning, ett mål som förefaller minst sagt avlägset idag. Dessutom ska en av de starkast maskulint könskodade verksamheterna i vår tid, den militära, genusstyras av genusmedvetenhet i alla delar.⁴

I tre decennier har det varit möjligt för både kvinnor och män att arbeta som yrkesofficerare i en stridande befattning.⁵ Att kvinnor integreras i en tidigare uteslutande manlig organisation behöver emellertid inte alls innebära ökad jämställdhet. Tvärtom kan det leda till att genus görs än mer intensivt, och att gränser mellan kvinnor och män förstärks.⁶ Ett flertal studier om genusrelationerna i den svenska Försvarsmakten som jag medverkat i visar att den ännu lämnar mycket att önska när det gäller jämställdhet. Till exempel är mäns numeriska dominans stor, sexuella trakasserier är utbredda och kvinnors lämplighet som soldater och officerare ifrågasätts alltjämt.⁷ Genom arbetet med de tidigare studierna har min nyfikenhet växt sig starkare. Hur ter sig genusrelationerna i praktiken, i fält med grönklädda soldater? Och vad händer när genusmedvetenhet ska integreras i det dagliga arbetet?

Mitt övergripande syfte är att *diskutera ordnande praktiker vid ett militärt insatsförband och de genusmönster de skapar*. Försvarsmaktens ökade fokus på internationella insatser, tillsammans med FN:s säkerhetsråds direktiv om genusperspektiv i fredsbevarande insatser, utgör en viktig bakgrund till analysen. Jag visar att resolution 1325 bidrar till att omforma synen på och relationerna mellan kvinnor och

män i det militära. Dessutom bidrar den till att omforma den militära verksamheten vid det studerade förbandet. Till

Hur ter sig genusrelationerna i praktiken, i fält med grönklädda soldater?

min hjälp har jag tidigare forskning om hur genus skapas i organisationer, såväl militära som civila, och framför allt begreppet *ordnande praktiker* som kommer att diskuteras närmare.

För att fånga praktikerna i det vardagliga militära arbetet har jag använt mig av etnografisk metod. Den dagliga verksamheten i Försvarsmakten representeras här av ett insatsförband som förbereds för en kommande mission; det inledande stycket är hämtat från den studie jag genomförde under deras fem sista utbildningsveckor. I analysen fokuserar jag på det vardagliga genusskapandet och hur föreställningar om kvinnor och män kommer till uttryck i den militära praktiken. De forskningsfrågor som leder analysen är två. Vilka ordnande praktiker formar genusrelationerna i den militära verksamheten? Hur påverkas dessa praktiker av resolution 1325 och kraven på jämnare könsfördelning och ökad genusmedvetenhet?

Närmast följer en introduktion till det jag valt att kalla kvinnofrågan i Försvarsmakten. Därefter presenteras studiens teoretiska referensram, följt av en närmare beskrivning av studiens genomförande. På detta följer analysen som presenteras i tre delar. I analysens första avsnitt utforskas

den förgivettagna manlighetens praktik som bidrar till att osynliggöra kvinnor i förbandet och befästa mannen som norm. I det andra avsnittet analyserar jag *stereotypiseringens praktik* och de feminina stereotyper som förstärker de föreställda skillnaderna mellan kvinnor och män. I det tredje avsnittet lyfter jag fram *den könade resursens praktik* som konstruerar kvinnan som ett komplement till den manliga soldaten, framför allt genom att kvinnor ges specifika uppgifter som ett resultat av resolution 1325. Avslutningsvis diskuterar jag hur dessa ordnande praktiker relaterar till varandra, och fokuserar särskilt på hur tolkningen av resolution 1325 har resulterat i nya distinktioner mellan kvinnor och män samt omformat den militära praktiken.

Kvinnofrågan i Försvarsmakten

Militära organisationer har historiskt sett varit mäns territorium i såväl numerisk som symbolisk mening.⁸ Försvarsmakten kan med visst fog kallas den sista manliga bastionen i svenskt arbetsliv. Den militära professionen var den sista som med stöd i lagen utestängde kvinnor, och dessa restriktioner levde kvar så sent som på 1980-talet. Frågan om kvinnors medverkan hade varit omstridd under många år dessförinnan. Debatten om kvinnor i Försvarsmakten och då särskilt i officersyrket har pågått under större delen av 1900-talet, både inom organisationen och i den politiska sfären.⁹ Mot 1900-talets mitt intensifierades denna debatt, både som en följd av samhällsdebatten kring jämställdhet generellt och på grund av organisationens ökade rekryteringsbehov.

Under slutet av 1960-talet, när personalbrist rådde i Försvarsmakten, föreslog Chefen för Flygvapnet att rekrytering av kvinnor till vissa militära yrken kunde vara en praktisk lösning. Tanken var att anställa kvinnor i icke-stridande positioner så att fler manliga officerare kunde frigöras för stridande uppgifter.¹⁰ Denna pragmatiska hållning till kvinnors inträde i officersyrket skiftade sedan under 1970-talet gradvis från att vara en lösning på den rådande personalbristen till att bli en fråga om jämställdhet i arbetslivet. Under 1980-talet avskaffades gradvis det sista manliga yrkesmonopolet i svenskt arbetsliv. År 1980 öppnades de första militära tjänsterna för kvinnor och resten följde under åren därpå. År 1989 gjordes officersyrket i dess helhet tillgängligt för kvinnor – även de mest omtvistade stridande befattningarna.¹¹

Två decennier senare är Försvarsmakten en organisation som, i likhet med så många andra, producerar jämställdhetsplaner och lanserar nya rekryterings-satsningar för att uppnå jämnare könsfördelning. Sedan 1980-talet har den låga andelen kvinnor i officersyrket fortsatt vara den mest prioriterade frågan kopplat till jämställdhet. Huvuddragen i argumenten för behovet av fler kvinnor består: bredare rekryteringsbas, bättre spegling av samhället, bättre verksamhet.¹²

En tydlig brytpunkt inföll hösten 2000, då FN:s säkerhetsråd antog *Resolution 1325 om kvinnor, fred och säkerhet*.¹³ Dess avtryck syns tydligt i Försvarmaktens senaste jämställdhetsplan, som är den första att lyfta fram betydelsen av det ”internationella jämställdhetsarbetet”.¹⁴ I och med 1325 beskrivs inte jämställdhet längre som en enbart intern fråga av betydelse för relationerna inom organisationen. Utöver vikten av jämställdhet på arbetsplatsen lyfts nu kvinnors deltagande i internationella insatser fram och länkas till kvinnors villkor och ställning i krig och konflikter. Att kvinnor deltar i fredsbevarande insatser beskrivs som en förutsättning för jämställdhet och demokrati, för att insatsen ska nå hela befolkningen, och för att säkra de mänskliga rättigheterna.¹⁵ Vad som händer när dessa riktlinjer tolkas och omsätts i praktisk handling i fält är en av de frågor som lett mig till denna studie.

Genus i organisationer

Teoretiskt placerar sig denna studie inom det genus- och organisationsteoretiska fältet. En gemensam utgångspunkt för merparten av denna forskning, liksom för mitt arbete, är att genusrelationer skapas i (och samtidigt bidrar till att forma) alla

Till exempel befästs en stereotypt manlig soldatnorm genom hårdare fysiska övningar och mer fokus på strid.

typer av organisationer och institutioner.¹⁶

En annan utgångspunkt är att genusskapande alltid är förankrat i sin specifika, lokala kontext och att analysen därför bör situeras i denna.¹⁷ Försvarmakten delar många karakteristika med andra organisationer i det svenska arbetslivet men den har också vissa särdrag, inte minst i

relation till genus. Militära organisationer kan ses som extremfall när det handlar om sammanhang som formar och formas av genusrelationer. För det första är militära organisationer ofta baserade på en tydlig genusarbetsdelning, där kvinnor utestängs från vissa positioner. För det andra kännetecknas de av att män i antal räknat är starkt dominerande. Slutligen bidrar den militära kulturen till att stereotypt maskulina ideal och normer reproduceras.¹⁸

Detta innebär dock inte att alla militära organisationer är lika i dessa avseenden. Tvärtom har olika länders försvarsmakter olika karakteristika när det gäller hur genusrelationer organiseras.¹⁹ Inte heller är det fruktbart att tänka kring en enhetlig form av militär maskulinitet eller femininitet. Paul Higate betonar de plurala maskuliniteter som befolkar militära organisationer och understryker risken av att förenkla analysen genom att reducera komplexa militära maskuliniteter till en enkel Rambo-stereotyp.²⁰

Ett liknande perspektiv ligger till grund för Orna Sasson-Levys studie av de

plurala strategier och identitetspraktiker som kvinnor i traditionellt maskulina roller i den israeliska armén har.²¹ I en annan studie av genusintegrerad officersutbildning i Israel lyfter Orna Sasson-Levy och Sarit Amram-Katz fram genusrelationers dynamiska karaktär. De visar att samtidigt som genusgränserna luckras upp när kvinnor och män utbildas tillsammans så förstärks dessa gränser genom en rad subtila praktiker. Till exempel befästs en stereotypt manlig soldatnorm genom hårdare fysiska övningar och mer fokus på strid, trots att varken kvinnorna eller männen utbildas för stridande befattningar. Dessa konserverande praktiker är en del av den dagliga interaktionen i utbildningen och hämtar kraft från kulturella koder, stereotypa bilder av kvinnor och män samt genusmärkta föreställningar om krigaren.²²

Den svenska Försvarsmakten är stadd i förändring, exempelvis genom att internationella insatser alltmer är i fokus. Omvandlingar i ett lands försvarsmakt förgrenar sig emellertid långt vidare än den militära organisationen, eftersom de är länkade till nationens genusrelationer. Forskning inom det statsvetenskapliga fältet betonar de olika betydelser som män och kvinnor tillskrivs i det nationella projektet. Maud Eduards menar att det, något tillspetsat, kan uttryckas som att mäns uppgift i nationsbyggandet är att döda medan kvinnors är att föda.²³ När det manliga yrkesmonopolet i Försvarsmakten avskaffas, eller när kopplingen mellan värnplikt och (mäns) medborgarskap börjar ifrågasättas, ruckas alltså även den fundamentala

uppdelningen mellan den manliga plikten att försvara kvinnor och barn i nationens namn, och kvinnor som enbart mottagare av detta försvar.²⁴ På samma sätt har anammandet av resolution 1325 konsekvenser för genusmönstren i den militära verksamheten, vilket jag återkommer till i analysen.

Samtidigt som Försvarsmaktens särdrag kan lyftas fram, är det också möjligt att betrakta den som en organisation bland många andra. Teoretiska redskap som använts av genus- och organisationsforskare som beforskat helt andra organisatoriska sammanhang är relevanta även här, till exempel genusarbetsdelning, ledarskap och genus samt konstruktionen av genus i organisationer.²⁵ Jag kommer därför att använda mig både av den forskning som empiriskt fokuserat militära organisationer och den forskning som med för mig relevanta redskap studerat andra organisatoriska kontexter.

Joan Acker använder sig av begreppet *gendered processes* (genusskapande processer) för att analysera hur organisationer struktureras över tid utifrån kön. Hon slår fast att "fördel och nackdel, exploatering och kontroll, handling och känsla, mening och identitet formas genom en distinktion mellan manligt och kvinnligt, maskulint och feminint".²⁶ Skapandet av distinktioner mellan män och kvinnor, manligt och kvinnligt, är centralt också för min analys. För att fånga dubbelheten i detta skapande, såväl tröghet som förändring, använder jag Susanne Anderssons begrepp ordnande praktiker som bland annat bygger på en "doing gender"-ansats och är en vidareutveckling av Ackers arbete. Ordnande

praktiker definieras av Andersson som ”mellanmänskliga aktiviteter som både är möjliggörande och begränsande och [som] genom sin återkommande karaktär [ger] upphov till mönster som kan sammanfogas

Totalt var cirka fem procent av förbandets medarbetare kvinnor. Ingen av dem hade en ledande befattning.

till organisatoriska ordningar”.²⁷ I denna artikel fokuseras de ordnande praktiker som definierar kvinnors och mäns egenskaper och plats i organisationen, med andra ord de praktiker som skapar genusmönster i den militära verksamheten. I likhet med Andersson ser jag ordnande praktiker som såväl materiella som diskursiva, det vill säga jag intresserar mig för både vad människor gör och vad de säger. Jag visar också hur paradoxala dessa ordnande praktiker kan vara, i det att likhet respektive skillnad och inkludering respektive exkludering skapas parallellt i det dagliga arbetet.

Den etnografiska studien

Att jag valt att basera studien på en etnografisk undersökning bottenar i de teoretiska utgångspunkter som nyss skisserats. Genusskapande är, i mångt och mycket, det som pågår medan vi sysslar med annat. De ordnande praktiker som skapar genusmönster och organisatoriska ordningar är aspekter av det vardagliga görandet. Genusskapande pågår i alla delar av det militära arbetet, i vardagliga samtal över lunchen, vid föreläsningar och i sovsalarna

på kvällen. Därför ger en etnografisk studie en typ av material som få andra metoder kan, vilket möjliggör en analys av genusrelationer i vardande.

Min analys bygger på en studie där jag genom deltagande observation följt ett insatsförband under deras utbildning inför en kommande insats. Kriterierna i valet av förband var att det skulle vara ett insatsförband under utbildning samt att dess högsta befäl beviljade mig fullt tillträde under den sista fasen av utbildningen då alla förbandets medlemmar arbetade tillsammans för första gången. Det utvalda förbandet bestod av omkring 250 personer uppdelade på två kompanier; ett skyttekompani och ett logistikkompani bestående av sjukvårdssektion, personalsektion och underhållspersonal. Totalt var cirka fem procent av förbandets medarbetare kvinnor. Ingen av dem hade en ledande befattning. Av skyttekompaniets medlemmar hade samtliga gjort värnplikt och merparten av befälen var yrkesofficerare. Inom logistikkompaniet fanns också yrkesofficerare, men dessutom administratörer, en präst samt sjukvårdspersonal. Oavsett om förbandets medlemmar till vardags arbetade som officer, präst eller lastbilschaufför så betecknades de som soldater under sin tid i insatsstyrkan.

Totalt tillbringade jag fem veckor med förbandet, mestadels fyra dagar i veckan, under upp till 12 timmar per dag. Jag strävade efter att vara närvarande i miljön så mycket som möjligt, även på luncher och på soldaternas lediga kvällar på soldathemmet, och kunde tack vare ett personligt passerkort komma och gå

som jag ville dygnet runt och på hela regementet. Under studien var mitt mål att fördela fokus så jämnt som möjligt över förbandets olika delar. Jag följde verksamheten under befälsutbildningens föreläsningar, på skjutbanan och under lunchpauser i fält med ärtsoppa och pannkakor. Jag följde befälen vissa dagar, soldaterna andra dagar (och då olika plutoner). Vissa dagar satt jag i föreläsningssalen och observerade krisledningsutbildning av logistikkompaniets ledning. Andra dagar befann jag mig i övningsbyn där soldaterna övade insats mot folkmassa. För att försäkra mig om att varje kväll få ostörd tid att skriva fältanteckningar valde jag att bo på ett närliggande hotell snarare än att dela logement med soldaterna.

Genus görs också i mötet mellan mig som forskare och förbandets medlemmar. Det blev för mig tydligt att min egen könstillhörighet påverkade hur jag blev bemött som observatör. Ibland gjorde den att jag fick ett mer belevat och artigt bemötande, andra gånger gjorde det mig till mottagare av sexualiserade skämt som föreföll vara avsedda att testa vad jag gick för. Hur mitt kön och den roll jag tillskrevs som observatör påverkade mitt material har varit viktigt att reflektera kring under analysprocessen.

Jag gick in i studien med det främsta intresset att få följa den militära verksamheten i praktiken, till skillnad från de intervjuer jag använt mig av inom ramen för tidigare studier. Flera områden intresserade mig särskilt: genusrelationerna, yrkesrelationerna och soldatrollen. Mitt fokus var brett, och därför gav jag medvetet ganska vaga beskrivningar av studien i kontakten med förbandet. Jag ville inte att några tydligt specificerade syften skulle påverka vare sig mina observationer eller hur personerna i fält agerade. Genom att ha beskrivit mina intressen i generella ordalag kunde jag känna mig trygg i att det som diskuterades inte berodde på att de inblandade i sin vilja att vara till nytta riktade in sig på det de trodde att jag ville veta, eller reagerade mot detsamma.

I genomförandet av studien var det viktigt att betona att aktiv medverkan var frivillig, liksom att ingen enskild person skulle kunna identifieras. De enskilda soldaterna hade inte, var och en, gett sitt godkännande till att jag var där. Däremot kunde de välja att inte söka kontakt med mig eller ens prata med mig. Jag var noga med att inte pressa någon eller tränga mig på där jag fick känslan att min närvaro inte var önskad. Alla informanter som citeras presenteras på ett sådant sätt att deras identitet inte framgår, och alla namn är fingerade. Att året för studiens genomförande samt förbandets destination inte anges stärker de medverkandes anonymitet. Jag har strävat efter att ge en rik bild av materialet, samtidigt som jag vill situera de olika exemplen i det sammanhang som de hämtas från utan att beskrivningarna om vem/när/var/hur tar upp alltför mycket utrymme. När jag refererar excerpter så är det lätt bearbetade utdrag ur mina fältanteckningar. De

stycken som återges inom citationstecken är ordagrant nedtecknade. Detsamma gäller de kortare fraser som är insprängda i löpande text, där har jag bedömt att ett längre utdrag inte är nödvändigt.

Den gröna massan av ”gubbar”

I det dagliga arbetet ter sig soldaterna ofta som en ansiktslös, grön massa. Vid fältövningar är det nästintill omöjligt att bakom visir och kepsar urskilja om en soldat är kvinna eller man. Kön blir på sätt och vis en osynlig kategori under dessa moment. När befäl och instruktörer talar till, eller om, soldaterna är kön emellertid högst närvarande i kollektiv, manlig form. Soldaterna görs till en grön massa av ”gubbar”. I detta första analysavsnitt visar jag hur det jag valt att kalla *den förgivettagna manlighetens praktik* verkar inom förbandet. Jag diskuterar också hur denna ordnande praktik bidrar till att befästa mannen som norm och osynliggöra kvinnor i förbandet.

Ett av mina mest slående intryck från den första fältövningen är hur osynliga soldaterna är som könade individer. De kallas vid efternamn, bär likadana löst sittande, kamouflagemönstrade uniformer och samma vapen, sköldar och kängor. De blir ett grönklätt kollektiv, som kunde te sig tämligen androgynt om det inte vore för den typ av tilltal som används till soldaterna. Ett exempel från en brandövning illustrerar detta tilltal.

”God morgon, mina herrar!” Instruktör Hansson som leder brandövningen hälsar på dagens första grupp. De är åtta stycken, klädda i likadana grönkläder, grova kängor och gröna mössor. Efter hans inledande instruktioner och förhållningsregler är det dags att formera sig för brandövning. De sex män och två kvinnor som strax ska träffas av en molotovcocktail faller ner sina visir och reser sina sköldar. När alla står beredda ges klartecken: ”Framåt gubbar!”

De kollektiva tilltal som ofta används och tas för givna inom förbandet är ”gubbar”, ”killar”, ”herrar” eller ”krigare”. Tilltalets verkan är tydlig – alla oavsett kön lystrar till ”gubbar”. Denna förgivettagna manlighet har, menar jag, en neutraliserande effekt. Kvinnorna, och därmed könsrelaterade skillnader, osynliggörs. Förbandet blir till en homogen enhet, oavsett vilka individer som utgör detta kollektiv.

Detta är ingenting som passerar obemärkt för de kvinnliga soldaterna, vilket ett exempel från en lunchpaus visar.

Efter en övning på skjutbanan äter vi lunch i vapenvårdsrummet samtidigt som soldaterna rengör sina vapen. En plutonchef sticker in huvudet genom dörren

på väg till matsalen och hälsar, "tjena killar". Vi är två kvinnor i rummet, och den kvinnliga soldaten Oly tittar på mig. Hon ler, himlar med ögonen och säger "du hör, bara killar".

Även denna typ av praktik bidrar till att osynliggöra kvinnorna och förstärka bilden av det homogena, manliga kollektivet. Efter vad jag såg protesterade ingen av de kvinnliga förbandsmedlemmarna öppet mot detta sätt att tilltala soldaterna.

Det sätt på vilket förbandets soldater tilltals liknar beskrivningarna av soldater generellt. Soldaten som kategori, bilden av krigaren, är en han. När ett av befälen beskriver att soldaterna är hans främsta drivkraft i arbetet, säger han "jag gör det för gubbarna, mina krigare". Den goda ledaren beskrivs av en föreläsare på utbildningen som en "hård men rättvis pappa". En annan föreläsare nämner i förbigående att amerikanska förbands läroböcker tenderar att vara rikligt illustrerade för att fånga soldatens uppmärksamhet. Han förutsätter inte bara att soldaten är en man utan också en heterosexuell sådan när han slår fast att "man kan ge sig sjutton på att det är en bikinibrud med stora tuttar i för att han verkligen ska vilja lära sig".

Cecilia Åse benämner detta fenomen som hon funnit i sin studie av polisväsendet "det manliga tilltalet".²⁸ Den som talar, liksom den som tilltals, är en "han" eller ett förmodat manligt "vi". Till exempel liknas poliserna vid "pappor" eller benämns "gubbar", samt beskrivs med hjälp av krigets eller militärens metaforer. Kvinnor är de som det talas om, inte med. Att merparten

av förbandets medlemmar är män kan ses som en rimlig förklaring till att bilden av soldaten också är bilden av en man. Men det räcker inte för att förstå varför en grupp om sex män och två kvinnor kallas "mina herrar". Snarare handlar det om den starka genusmärkningen av soldatrollen som lever kvar, trots att det manliga monopolet på yrket varit avskaffat i tre decennier. Den förgivettagna manlighetens praktik kan förstås som inkluderande, i meningen att kvinnor blir ett med kollektivet genom att deras närvaro som just kvinnor inte betonas eller diskuteras i arbetet. Kön är oväsentligt. Alla tilltals lika. Alla är lika.

Så vore kanske också fallet om detta gemensamma tilltal, liksom bilden av soldaten, inte var så starkt genusmärkt som manligt. I det avseendet är den förgivettagna manlighetens praktik inte en form av inkluderande likabehandling utan en form av osynliggörande, inte av kön som kategori utan av just kvinnorna i förbandet. "Du hör, bara killar". Den förgivettagna manlighetens praktik rymmer alltså både inkluderande och exkluderande dimensioner. Skillnader neutraliseras, men på köpet tenderar även kvinnorna att genom det manliga tilltalet göras osynliga i den gröna massan av "gubbar".

Sömmerskan, feministen och sexobjektet

Om soldaternas könstillhörighet förefaller osynlig under grönklädda övningar så görs genus desto mer intensivt i andra delar av den militära verksamheten. Mest påtagligt är detta i informella sammanhang som luncher, under vapenvården och på

soldathemmet på kvällen. Parallellt med den förgivettagna manlighetens praktik finns ordnande praktiker som särskiljer kvinnor från den gröna massan, framför allt genom att kvinnor tillskrivs andra egenskaper, roller och betydelser än de andra ”gubbarna”. Kvinnor konstrueras som avvikande genom det jag valt att kalla *stereotypiseringens praktik*, som bygger på stereotypa föreställningar om kvinnor och femininitet.²⁹ I mitt material framträder tre kvinnliga stereotyper särskilt tydligt: sömmerskan, feministen och sexobjektet.

Sömmerskan står för de traditionellt kvinnliga roller och karakteristika som typiskt sett förknippas med kvinnor, men som här relateras till det militära arbetet. På studiens första dag diskuterade mina bordskamrater vad som händer när man ”släpper iväg tjejer till förrådet”.

Jag följer med soldaten Rickardsson som erbjudit sig att visa mig lunchmatsalen. Vi sätter oss vid samma bord som två av hennes manliga kollegor, chefen Ek och hans ställföreträdare Larsson. De frågar Rickardsson ”var de andra tjejerna är”. Ingen aning, svarar hon. ”Släpp aldrig iväg två tjejer själva till förrådet”, säger chefen, de andra skrattar. ”Vad gör de där?”, undrar Rickardsson. ”Ja, det är just det jag är orolig för”, svarar han. ”Vad var uppgiften?”, undrar hon igen. ”Hämta två pärmar”, säger Ek. ”Och så kommer man tillbaka och så har de inrett kontoret. Satt upp gardiner” (skratt). Larsson fyller i: ”Tagit en sväng förbi IKEA”.

Detta exempel utgör en tydlig illustration av hur stereotypiseringens praktik förstärker och befäster skillnader mellan könen. Under skämtsamma former raljeras det kring att det kvinnor gör vid förbandet skiljer sig från det män gör. De ägnar sig gärna, i ett obevakat ögonblick, åt en stereotyp kvinnlig uppgift som heminredning. Skämtet utspelar sig mellan två personer som är i befälsställning, handlar om två kvinnor som de leder, och riktar sig till en kollega till dessa båda kvinnor. Jag tolkar detta som en markering om att det som uppfattas som traditionellt kvinnligt inte är på sin plats i den här organisationen. Det skojas också om när män ägnar sig åt sysslor som uppfattas som feminina. En av de första uppgifterna soldaterna får när de kommer till förbandet är att sy fast de nya emblemen på sina uniformer. Denna kvinnligt kodade syssla betraktas med viss munterhet av deras mer seniora kollegor som har förmånen att få detta gjort åt sig. ”Det är rätt kul, att se gubbarna sitta och sy och pyssla”, säger ett av befälen. Denna typ av uppgifter förefaller inte röna någon hög status, vare sig de utförs av kvinnor eller män.

Kategorin *feminister* står för en negativ stereotyp som kvinnorna i förbandet inte direkt tilldelas, men som framför allt män i förbandet refererar till. Även detta

är en stereotyp som det skämtas och raljeras kring. Ett av befälen ger en illustration, när vi en sen eftermiddag sitter i stabsrummet och han ska leta fram ett dokument i sin dator. Datorn hänger sig och han utbrister "Gudrun Schyman också! Ursäkta svordomen." Under föreläsningen om resolution 1325 och vikten av genusmedvetenhet i internationella insatser utspelar sig följande situation mellan samma befäl och en av hans kvinnliga kollegor:

Under den första halvan av föreläsningen har flera av männen ställt frågor, kommit med kommentarer och opponerat sig mot föreläsaren. Ingen av deras kvinnliga kollegor har yttrat sig. Föreläsaren bryter för en bensträckare, och i slutet av rasten går ett befäl, Palm, fram till en av kvinnorna, Rickardsson. "Jag tycker att ni borde ha en sloganskyld, alla män är potentiella våldtäktsmän". Rickardsson svarar: "Talibaner var det! Jag gör en Schyman!"

Palms kommentar framförs i en skämtsamt ton, och likaså Rickardssons svar. Att detta meningsutbyte alls äger rum är dock en smula förvånande, just eftersom det står i så bjärt kontrast till det som utspelas i klassrummet. Ingen av åhörarna, varken man eller kvinna, har argumenterat för en feministisk ståndpunkt och ingen debatt har förts. Ändå ser befälet en anledning att markera mot denna (outtalade) ståndpunkt. Detta tolkar jag som en markering av att feministiska ifrågasättanden av den rådande ordningen inte är välkomna. Ordet

feminism ges ingen positiv konnotation, och under min tid på förbandet hörde jag ingen beskriva sig som feminist eller tala positivt om den typen av frågor. Feministen

Problem med utrustning kan till exempel benämnas "materialknoll" av en senior instruktör.

som roll är närvarande men snarast som ett avskräckande exempel på en position som kvinnorna i förbandet bör undvika att inta.

Sexobjekt är den roll som kvinnor oftast implicit tillskrivs genom stereotypiseringens praktik inom förbandet. Att det råder en "speciell stämning" inom ett militärt förband råder det stor enighet kring. Det är en tuff jargong, "rå men hjärtlig" brukar den kallas. I samtalen mellan soldaterna är kvinnor mycket närvarande som "donnor" eller "brudar". Samtalen kretsar ofta kring sex eller använder sexualiserade termer. Problem med utrustning kan till exempel benämnas "materialknoll" av en senior instruktör. Under en föreläsning förefaller det vara fullt accepterat att ett av befälen använder ord som "spela skinnbanjo" eller "rycka i baguetten" och föra resonemang om behovet av att åter tillåta pornografi under insats för att minska sexuella trakasserier. Detta möter på sin höjd viss munterhet. Både män och kvinnor pratar med mig om det, medvetna om att stämningen kan uppfattas som märklig för en utomstående, men ytterst sällan talar de om den som ett problem. En manlig soldat nämner dock

i förbigående att jargongen kan vara en bidragande orsak till att få kvinnor söker sig till Försvarsmakten.

En sexualiserad jargong är således legio, vilket inte måste betyda att kvinnorna i förbandet betraktas som sexobjekt. Analysen visar dock att det är ett av de sätt på vilka kvinnor särskiljs från det manliga kollektivet. En av de kvinnliga soldaterna som arbetar inom en av de starkast maskulint kodade verksamheterna i förbandet berättar om den övning som hon och hennes manliga kollegor genomgick någon vecka tidigare då de skulle öva på att använda pepparspray. I hennes grupp, där hon var ensam kvinna, höjde en av männen pepparspraysatt-rappen och ropade ”Vem är bra på att bli sprutad i ansiktet?” medan han tittade på henne. Hon valde att genast svara ”Det är jag! Jag är expert på att bli sprutad i ansiktet så jag börjar” för att ta udden av hans sexualiserade skämt. Vid ett annat tillfälle väntar jag tillsammans med samma soldat på att kvällens övning ska börja.

Flera av killarna jagar runt varandra samtidigt som de pratade högljutt och målande om några tjejer de träffat. Den kvinnliga soldaten på logementet, Oly, föreslår att hon och jag ska gå i förväg till idrottshallen. Utanför kaserndörren säger hon, med ett snett leende, ”Ibland kan det vara skönt att komma bort från knulla, kuk och fitta en stund”.

Att öppet visa sig besvärad av jargongen är mycket ovanligt. Soldat Oly, liksom de andra kvinnor jag talat med om detta, är inställd på att jargongen är något hon ska ”klara av” med hjälp av ”skinn på näsan” eller humor och inte ta personligt. Först när det kommer till handgripligheter sätter hon ner foten – ”jag bryter fingrarna av dig om du tafsar” berättar hon att hon sa till en kollega som gick för långt på en fest. Att hantera de praktiker som förbinder kvinnor med rollen som sexobjekt innebär att ge igen med samma mynt och, för allt i världen, att inte rodna eller stå svarslös.³⁰

Under min tid med förbandet såg jag flera exempel på hur kvinnor deltagit i skämt om kvinnors egenskaper och den ”råa men hjärtliga” jargongen. Ingen gång protesterade någon av soldaterna, vare sig kvinnor eller män, mot jargongen eller språkbruket oavsett om det handlade om feminister, sex eller gardiner. Min tolkning av frånvaron av sådana protester är att en kvinna som opponerar sig mot stereotypiseringens praktik blir synlig i den gröna massan i egenskap av just kvinna, och därmed som avvikare.³¹ Att tyst acceptera eller aktivt delta i jargongen blir ett sätt att hålla samman ett skenbart homogent militärt kollektiv, och undvika att utsättas för stereotypiseringens praktik. Den som inte protesterar, utan skrattar med eller ger igen med samma mynt, blir en i gänget.

Stereotypiseringens praktik bidrar till att befästa föreställda könsskillnader och skapa negativa bilder av kvinnor som förbandets soldater förhåller sig till. Konsekvensen blir att de uttryck för femininitet som accepteras är påtagligt begränsade och att kvinnorna alltid riskerar att reduceras till förenklade stereotyper som sömmerskor, feminister eller sexobjekt.

Kvinnor för insatsens bästa

I föregående avsnitt visade jag hur kvinnor antingen blir en del av den gröna massan av "gubbar" eller reduceras till en stereotyp kvinnlig och ofta negativ roll. I båda fallen görs kvinnor till avvikare i relation till bilden av den "vanliga" soldaten. I detta avsnitt visar jag hur de, i en parallell process, görs till ett positivt och allt viktigare komplement till sina manliga kollegor genom vad jag kallar *den könade resursens praktik*. Detta sker inte minst genom att kvinnor ges specifika uppgifter som ett resultat av resolution 1325.

Inom förbandet talar soldater och befäl ofta positivt om sina kvinnliga kollegor och om kvinnliga soldater generellt. Många talar om behovet av fler kvinnor i militära förband; de tar upp det spontant utan att jag ställt frågor om det. Under ett samtal vid middagen i matsalen pratar jag med plutonchef Tell och hans ställföreträdare Werner om hur den moderna Försvarsmakten bör se ut, och vilken sorts officer de vill bidra till att forma. Tell hoppas få se en ny officersroll växa fram: inte så "tufft, hårt, kärvt" utan lugnare och mer analytisk. Han fortsätter sitt resonemang med att konstatera:

Vi behöver fler tjejer som officerare.
Men inte tjejer som försöker vara som killar, utan vi behöver tjejer för att det blir bättre då, annorlunda.

Han berättar att han själv ser en viktig roll för kvinnliga soldater i insatsstyrkan. De han har varit med om att rekrytera till sin pluton är "jätteduktiga, minst lika bra som killarna". Att det behövs tjejer är något Tell inte är ensam om att diskutera. Den könade resursens praktik och argument återfinns hos en stor del av befälen. Få kan dock i närmare detalj precisera vilken betydelse en högre andel kvinnor har för relationerna inom förbandet, mer än att det blir "annorlunda" i positiv mening.

När fokus förflyttas från relationerna inom förbandet till den operativa verksamheten antar kvinnors bidrag mer konkreta former. Detta beror till stor del på den betydelse som den kvinnliga soldaten kommit att tillskrivas utifrån resolution 1325. Det är emellertid inte främst skillnaderna mellan de kvinnliga och manliga soldaterna som lyfts fram; snarare bottenar betydelsen av kvinnor som resurs i de särskilda behov som den utländska lokalbefolkningens förtryckta kvinnor anses ha. Resultatet av detta kan problematiseras, vilket jag återkommer till i min avslutande diskussion. Under befälsutbildningen, då förbandets högsta ledning är samlad, har ett par timmar avsatts för att utbilda dem i resolution 1325. Ett av huvudbudskapen är att kvinnor behövs för insatsens bästa. Utan dem kan förbandet inte lösa sin uppgift. Föreläsaren är en manlig, grönklädd officer.

Föreläsaren inleder med att prata om det operativa behovet av att inte exkludera halva lokalbefolkningen. ”Det här handlar inte om kulturimperialism”, understryker han, ”inte om att sprida svensk jämställdhet i världen. Det handlar om operationens bästa.” Vid en genomgång av de senaste 60 samverkansrapporterna, det vill säga de dokument som redogör för soldaternas samtal med lokalbefolkningen, möten och andra aktiviteter i missionsområdet, visade det sig att ingen kvinna finns med. Och då är det mycket information som går till spillo, understryker han. ”Hemma med unga grabbar är det här inget problem”, menar föreläsaren, ”men nu när vi ska ut måste vi ha kvinnor som kan möta och samverka med kvinnor på plats”.

I exemplet från föreläsningen förmedlas kunskapen att kvinnor behövs i insatsstyrkan för att nå fram till kvinnorna i lokalbefolkningen. Kvinnor har lättare att prata med andra kvinnor, inte minst i konfliktområden där lokalbefolkningens kvinnor kan ha särskilt svårt att få förtroende för uniformerade män. Att verksamheten blir bättre med fler kvinnor beror alltså på att relationen mellan förbandet och lokalbefolkningen vinner på deras medverkan. De har en annan funktion än sina manliga kollegor – könen kompletterar varandra.

Att förbandets befäl undervisas om resolution 1325 är ett tydligt tecken på att den påverkar utbildningen av förbandet. Men resolutionen har också präglat det konkreta arbete som soldaterna utför. I det följande exemplet lämnar vi klassrummet och tar steget ut i fält. Jag har följt med en grupp från sökplutonen på en av deras viktigaste övningar: hussök. Ett typiskt hussök innebär att före soluppgången omringa det hus som ska genomsökas, ta reda på vilka som finns i huset och sedan bevaka dessa medan huset genomsöks efter vapen, narkotika eller gömda personer. En viktig uppgift är också att prata med alla inblandade för att få information.

I bilen på väg till huset förbereder Carlsson, instruktör för dagen, den man och kvinna som agerar boende i huset på deras roller. De ska prata olika språk. Varje gång någon tilltalar kvinnan, ska han svara i hennes ställe. Bara om en kvinnlig soldat tar henne åt sidan kommer hon att prata. Carlsson vill att soldaterna ska se betydelsen av de inblandades kön i en sådan situation, han har själv insett detta under sin tid i insats.

När dagen går mot sitt slut har soldaterna omringat huset, visiterat och förhört mannen och kvinnan tillsammans och hittat nyligen avfyraede vapen. Att kvinnan, ett ”traffickingoffer” från ett grannland, var en av de saker de skulle ha ”hittat” i huset har de ännu inte insett. ”Använd den kvinnliga soldaten!”, blir Carlssons uppmaning till gruppen vid genomgången efteråt.

De praktiker som implicit eller explicit framhåller soldaterna som ett manligt kollektiv är här ersatta av den könade resursens praktik och det tydliga budskapet att de kvinnliga soldaterna har en viktig funktion som just kvinnor. De ska avdelas för att visitera och få information av kvinnor i lokalbefolkningen. Den roll de spelar i sökplutonen kan ingen av deras manliga kollegor överta. Kvinnornas roll är en annan, för lokalbefolkningens skull, och de är viktiga för att insatsen ska genomföras på bästa sätt.

I en sökpluton, som utgör en av delarna i skyttekompaniet, är det helt avgörande att det finns kvinnliga soldater med; om den saken råder stor samstämmighet. I denna grupp är en av soldaterna kvinna, och enligt sökplutonens chef är det normalt så att kvinnliga soldater fördelas så att varje sökgrupp har en. Att de flesta av skyttekompaniets få kvinnor finns i sökplutonen är alltså ingen slump utan ett konkret resultat av resolution 1325. Med utgångspunkt i resolutionen har en tydlig praxis etablerats i Försvarsmakten: en kvinna ska inte behöva visiteras av en man, eftersom det kan upplevas som kränkande och dessutom strida mot religiösa påbud.

Det som är intressant att notera är att de kvinnliga soldaterna, just som komplement till männen, har tilldelats en lika tydlig som begränsad nisch. De delar av förbandets uppgifter som kräver deras närvaro för lokalbefolkningens och insatsens bästa kan skötas av en handfull soldater på ett 120 personers skyttekompani. En kvinna i varje grupp räcker för att lösa den uppgift som tolkningen av resolutionen har resulterat i.

För att dra resonemanget till sin spets är resultatet av den könade resursens praktik i detta insatsförband att en handfull kvinnor räcker för att uppnå vinsterna med en mer jämställd Försvarsmakt.

Avslutande diskussion:

Moment 1325

Jag har genom analysen visat att de ordnande praktiker som formar genusrelationerna och verksamheten vid det studerade insatsförbandet är minst sagt motsägelsefulla. De skapar ett Moment 22, eller som det uttrycks av Kristina Eriksson och Maria Eriksson: "kön spelar ingen roll, men kön spelar roll".³² När man betraktar de ordnande praktiker som renodlats genom analysen utgör de pusselbitar som svårligen går att sammanfoga till en enhetlig bild. Den förgivettagna manlighetens praktik befäster den manliga soldaten som norm i den militära verksamheten genom att skapa ett skenbart homogent kollektiv av "gubbar". Stereotypiseringens praktik verkar i en annan riktning genom att lyfta fram egenskaper eller sysslor som inte passar in i den "gröna massan", avgränsa dem från kollektivet och tydligt koppla dem till femininitet. Förbandets kvinnor kan välja att protestera mot de stereotyper som andra kvinnor tillskrivs, men inte utan att själva bli synliga som kvinnor och riskera sin plats i gemenskapen. Det könade resursens praktik utgör en spegelvänd bild, där kvinnors (sällan preciserade) annorlunda egenskaper uppfattas som positiva, ett viktigt komplement och nödvändiga för insatsens genomförande. "Använd den kvinnliga soldaten", som instruktören uppmanade sökgruppen

i exemplet ovan. Den kvinnliga soldaten var just en, placerad i gruppen av den anledning att hon kunde bidra med det som krävdes för en insats som levde upp till målen i resolution 1325.

En av förklaringarna till varför de ordnande praktikerna är så motsägelsefulla är kanske försöken att anpassa verksamheten till resolution 1325. Under min tid med förbundet blev det tydligt att resolutionen har påverkat verksamheten. När genusmedvetenhet ska integreras i alla delar av en traditionellt manligt kodad verksamhet, huvudsakligen befolkad av män, är vissa skevheter att vänta. Det jag menar är denna artikels centrala bidrag är att resolution 1325 i sig har skapat nya distinktioner mellan kvinnor och män, vilka i sin tur påverkar den militära praktikens utformning i det studerade förbundet. Dessa distinktioner får oväntade och, med största sannolikhet oavsedda, konsekvenser för både genusrelationerna och det militära arbetet. Tre huvudaspekter kommer här att lyftas fram: kvinnonischen, mansrollen och förskjutningen av jämställdhetsfrågan.

Kvinnonischen såg vi tydliga exempel på i analysen, där kvinnliga soldater framför allt i sökplutonen tillskrivs ett högt värde och ses som nödvändiga för att verksamheten ska fungera. Intentionen att öka andelen kvinnor och lyfta fram deras särskilda betydelse i insatsförbundet är ett exempel på den könade resursens praktik. I detta fall skapar den en numerärt mycket begränsad kvinnonisch där de kvinnliga soldaterna behövs, just i egenskap av kvinnor. Samtidigt som kvinnors betydelse lyfts fram finns alltså en risk att det är

i just denna nisch kvinnor placeras, och att nya distinktioner mellan könen tar form istället för att gamla löses upp. Vi kan här tala om ”integrering genom segregering”, där kvinnors betydelse gjorts så konkret att en handfull positioner kan avsättas just för dem.³³ Tolkningen av resolution 1325

Integreringen av kvinnor, betoningen av deras betydelse och bidrag till verksamheten, skapar nya genusgränser med konkreta avtryck i det dagliga arbetet.

har alltså gjort att en ny könsarbetsdelning inom förbundet tar form. Integreringen av kvinnor, betoningen av deras betydelse och bidrag till verksamheten skapar nya genusgränser med konkreta avtryck i det dagliga arbetet.

De nya distinktioner som följer i resolutionens spår påverkar också mansrollen inom förbundet. Det finns en tendens inom det studerade förbundet att upprätta en distinktion mellan män, inte inom förbundet, utan mellan de svenska soldaterna och lokalbefolkningens män. Som föreläsaren uttryckte saken när han diskuterade 1325 med förbundets befäl: ”hemma med unga grabbar är det här [med jämställdhet] inget problem, men nu när vi ska ut måste vi ha kvinnor som kan möta och samverka med kvinnor på plats”. Genom att situationen för lokalbefolkningens kvinnor lyfts fram och problematiseras ur ett genusperspektiv blir det möjligt för de svenska soldaterna att stärka bilden av sig

själva som mer jämställda, upplysta och moderna än lokalbefolkningens män. Maud Eduards visar att liknande processer verkar på en övergripande samhällelig nivå, där "svensken tar spjärn mot [fienden och främlingen] för att ge sig själv en tilltalande nationell identitet".³⁴ När det inte längre är svenska kvinnor och barn som ska försvaras mot främmande makt, kan man istället "ta spjärn" mot de ojämslällda villkoren i missionsområdet för att stärka såväl den manliga som nationella identiteten. Cordula Dittmer och Maja Apelt ser liknande tendenser i sin studie av den tyska Försvarsmakten, just i relation till resolution 1325. "I konstruktionen av den 'andre' mannen som bakåtsträvande och ociviliserad kan västerländsk militär maskulinitet karakteriseras av öppenhet, tolerans, jämställdhet och eftertänksamt europeiskt uppträdande".³⁵

Arbetet att skapa mer jämställda genusrelationer i Försvarsmakten har också påverkats av resolution 1325. Jag menar att vi kan tala om en förskjutning av jämställdhetsfrågan, där fokus förskjuts från frågor om jämställdhet på arbetsplatsen till hanteringen av bristande jämställdhet i insatsområdet. Det handlar således mindre om genusrelationerna inom förbandet och mer om sociala strukturer bland lokalbefolkningen. Istället för att, som tidigare, särskilt lyfta fram behovet av fler kvinnor i alla delar och på alla nivåer av verksamheten (vilket också vore i linje med resolutionen) är det nu vissa tydligt nischade positioner som lyfts fram som viktiga – för insatsens bästa. När det "internationella jämställdhetsarbetet" och resolution 1325 omsätts i praktik finns alltså en risk att frågor om genusrelationerna inom förbandet försvinner ut i periferin. Även här ryms ett Moment 22. Å ena sidan är det oerhört tydligt artikulert varför kvinnor behövs i insatsen. Å andra sidan är resultatet när resolution 1325 omsätts i praktik i insatsförbandet att en handfull kvinnliga soldater räcker för att uppfylla det som tolkas som jämställdhetsarbetets mål.

Min analys har visat att de ordnande praktikerna vid ett militärt insatsförband, och de genusmönster de bidrar till att forma, bär tydliga spår av resolution 1325. Jag har visat att resolutionens påverkan skapat en (om än problematisk) medvetenhet om betydelsen av både kvinnor och genusmedvetenhet. Försöken att omsätta resolution 1325 i praktisk verksamhet förefaller dock marginalisera de frågor som handlar om genusrelationer inom förbandet. Jag har här påvisat risken att alltför starkt fokusera på verksamheten "där ute", och därmed glömma bort det interna jämställdhetsarbetet. Hur man bäst integrerar genusmedvetenhet för att nå jämställdhet är något som diskuteras inom många verksamheter, även sådana som i övrigt har ytterst lite gemensamt med Försvarsmakten.³⁶ För att resolution 1325, eller liknande politiska viljeyttringar, ska få önskad effekt är det av stor betydelse att de bottnar i en medvetenhet om de interna genusrelationerna och en genusmedvetenhet i det dagliga arbetet.³⁷ För att nå kunskap

om detta genus i vardande är det en förutsättning att den vardagliga praktiken i en organisation studeras. Det är tack vare den etnografiska ansatsen jag kunnat bidra med kunskap om genusrelationer i den militära praktiken.

Noter

- 1 Alma Persson: "Soldiers and Secretaries. Gendered Boundary Work in the Swedish Armed Forces", *Scandinavian Journal of Management* 2010 (kommande).
- 2 Uppgiften om 700 personer avser år 2009. Ytterligare statistik och information om Försvarsmaktens internationella verksamhet återfinns på www.mil.se/internationellt
- 3 United Nations: *Security Council Resolution 1325 on Women and Peace and Security* 2000, s. 2 (egen övers.).
- 4 Sophia Ivarsson: *Genusperspektiv på fredsbefrämjande insatser*, Försvarsdepartementet 2004, s. 4 ff.
- 5 Anders W. Berggren: *Undercover Operations in No-women's land: The Swedish Armed Forces through a Gender Lens*, Försvarshögskolan 2002, s. 71 ff.
- 6 Orna Sasson-Levy: "Feminism and Military Gender Practices: Israeli Women Soldiers in 'Masculine' Roles.", *The Sociological Inquiry* 2003:3; samt Orna Sasson-Levy och Sarit Amram-Katz: *Gender Integration in Israeli Officer Training: Degendering and Regendering the Military*, paper presenterat vid det årliga mötet för American Sociological Association 2007.
- 7 Persson 2010 (kommande); Lena Pettersson och Alma Persson: "'Tål man inte jargongen kan man väl inte kriga'. Kvinna och yrkesofficer i den svenska Försvarsmakten", *Arbetsliv i omvandling* 2005:7; samt Lena Pettersson, Alma Persson och Anders W. Berggren: "Changing Gender Relations. Women Officers' Experiences from the Swedish Armed Forces", *Economic and industrial democracy* 2008:2, s. 212.
- 8 Helena Carreiras: *Gender and the military. Women in the Armed Forces of Western Democracies*, Routledge 2006 samt Cynthia Enloe: *Kvinna, giv akt! Militariseringen av kvinnors liv*, Pax förlag 1990.
- 9 Kvinnor i Försvarsmakten tenderar att förväxlas med kvinnor i officersyrket. Kvinnor har arbetat inom den militära verksamheten, om än utanför den militära professionens gränser, sedan 1800-talet, se vidare Fia Sundevall: "Det självklara undantaget? Militäryrkena och frågan om kvinnors behörighet till statstjänst (ca 1919-25)", *Militärhistorisk tidskrift* 2006. Majoriteten av försvarsmaktsanställda kvinnor återfinns än idag på civila befattningar. 2007 var andelen kvinnor i officerskåren mindre än 5 procent, medan andelen kvinnor bland Försvarsmaktens civila personal var närmare 40 procent, se vidare Persson, 2010 (kommande).
- 10 Anne Nilsson: "Kvinnan som officer", *Försvar i nutid* 1990:2; s. 5 ff.; Tomas Kryhl: "Kvinnan tar befälet. Vägen till kvinnliga officerare i svenskt försvar", *Militärhistorisk tidskrift* 1996, s. 9 ff.
- 11 Berggren 2002, s. 71 ff.
- 12 Se Försvarsmaktens jämställdhetsplaner: Försvarsmakten: *Jämställdhetsplan för högkvarteret kalenderåret 1997, 1997*; Försvarsmakten: *Försvarsmaktens jämställdhetsplan 2002, 2002*; Försvarsmakten: *Försvarsmaktens jämställdhetsplan*

- 2006-2008, 2006. Se även Louise Weibull: *Kvinnobilder i försvarets rekrytering. En analys av utsagor och bildmaterial ur ett genusperspektiv*, opublicerad magisteruppsats, Stockholms universitet 2000.
- 13 United Nations: *Security Council Resolution 1325 on Women and Peace and Security* 2000.
  - 14 Försvarsmakten 2006, s. 8.
  - 15 varsson 2004, s. 15 ff.
  - 16 Robert W. Connell: "Gender Regimes and the Gender Order", *The Polity Reader in Gender Studies*, Polity Press 1994.
  - 17 Sasson-Levy 2003.
  - 18 Carreiras 2006, s. 40.
  - 19 Berggren 2002, s. 105.
  - 20 Paul Higate: "'Soft clerks' and 'hard civvies': Pluralizing Military Masculinities", *Military Masculinities: Identities and the State*, Paul Higate (red.), Praeger 2003, s. 27 ff.
  - 21 Sasson-Levy 2003.
  - 22 Sasson-Levy och Amram-Katz 2007.
  - 23 Maud Eduards: *Kroppspolitik. Om moder Svea och andra kvinnor*, Atlas 2007, s. 20 ff.
  - 24 Annica Kronsell och Erika Svedberg: "The Duty to Protect. Gender and the Swedish Practice of Conscription", *Cooperation and conflict* 2001:2, s. 157 ff.; Eduards 2007, s. 51 ff.
  - 25 Cynthia Cockburn och Susan Ormrod: *Gender and Technology in the Making*, Sage 1993; Wendy Faulkner: "Dualisms, Hierarchies and Gender in Engineering", *Social Studies of Science* 2000:5; Anna Fogelberg Eriksson: *Ledarskap och kön. En studie av ledare och maskuliniteter i ett verkstadsindustriföretag*, Linköpings universitet 2005; Lena Pettersson: *Ny organisation, ny teknik - nya genusrelationer? En studie av omförhandling av genuskontrakt på två industriarbetsplatser*, Linköpings universitet 1996; Elisabeth Sundin: "The Social Construction of Gender and Technology. A Process with no Definitive Answer", *The European Journal of Women's Studies* 1995; Anna Wahl: "Företagsledning som konstruktion av manlighet", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1996:1.
  - 26 Acker 1990, s. 146. (egen övers.).
  - 27 Susanne Andersson: *Ordnande praktiker. En studie av status, homosocialitet och maskuliniteter utifrån två närpolisorganisationer*, Stockholms universitet 2003, s. 17.
  - 28 Cecilia Åse: *Makten att se. Om kropp och kvinnlighet i lagens namn*, Liber 2000, s. 44 ff.
  - 29 nom genus- och organisationsforskningen finns många exempel på analyser som bygger på stereotyper och stereotypisering. Det mest klassiska, om än omdebatterade, exemplet är kanske Rosabeth Moss Kanter: *Men and Women of the Corporation*. Basic Books 1977. För en diskussion om stereotypisering av kvinnor i militär verksamhet, se Carreiras 2006, s. 43 ff.
  - 30 Jämför Pettersson och Persson 2005.
  - 31 Jämför Pettersson, Persson och Berggren 2008, s. 212.
  - 32 Kristina Eriksson och Maria Eriksson: "'Kön har ingen betydelse men könsblandning är bra': 'könsgörande' i två professionella sammanhang", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2002:2, s. 61.
  - 33 Berggren 2002, s. 112.
  - 34 Eduards 2007, s. 57.
  - 35 Cordula Dittmer och Maja Apelt: "About Intervening in Vulnerable Societies: Gender in Military Peacekeeping of the Bundeswehr", *Women in the Military and*

Armed Conflict, Helena Carreiras och Gerhard Kümmel (red.), VS Verlag 2008, s. 74 (egen övers).

36 För en diskussion om jämställdhetsintegrering i fredsbevarande insatser se Ivarsson 2004, s. 17 f.

37 Jämför Ivarsson 2004, s. 16.

Nyckelord

Genusrelationer, ordnande praktiker, Försvarsmakten, Resolution 1325, militär praktik

Alma Persson

Tema Teknik och social förändring

Linköpings universitet

581 83 Linköping

alma.persson@liu.se